

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Teorija prolaska

Guy Debord

Guy Debord
Teorija prolaska
1956.

Guy-Ernest Debord, *Théorie De La Dérive*, Les Lèvres Nues no. 9,
Bruxelles, novembre 1956. Časopis Gradac (Čačak) br. 164-165-166,
Situacionistička internacionala, izbor tekstova, 2008, str. 53–57.
Preveo Miodrag Marković, 2008.

anarhisticka-biblioteka.net

1956.

Jedan od osnovnih situacionističkih postupaka, prolazak (*dérive*), definiše se kao tehnika brzog prolaska kroz različite ambijente. Pojam prolaska proistekao je iz uvida u uticaj psihogeografskih činilaca i iz želje da se afirmiše ludičko-konstruktivno ponašanje, tako da je on u svim aspektima suprotstavljen klasičnim pojmovima putovanja i šetnje.

Odajući se prolasku, jedna ili više osoba se tokom dužeg ili kraćeg vremenskog perioda odriču svojih veza, poslova, zabava, kao i svih drugih uobičajenih motiva za kretanje i delovanje, prepuštajući se uplivima okoline i susretima koji ih tamo očekuju. Udeo slučaja je u tome daleko manji nego što se obično zamišlja: posmatrani iz aspekta prolaska, gradovi raspolažu određenim psihogeografskim reljefom, postojećim tokovima, fiksnim tačkama i vrtlozima koji znatno otežavaju ulazak ili izlazak iz nekih zona.

Ipak, sagledano u celini, prolazak ne podrazumeva samo tu lakomislenost već i njenu neminovnu suprotnost: racionalnu spoznaju psihogeografskih varijacija i proračunavanje njihovih mogućnosti. Kada je reč o ovome drugom, ekološka nauka, ma koliko po definiciji bilo ograničeno društveno polje njenog izučavanja, nudi psihogeografiji obilje korisnih podataka.

Ekološke analize apsolutnog ili relativnog karaktera kojima se istražuju pukotine u gradskom tkivu, uloga mikroklima, specifične gradske celine koje se ne preklapaju sa administrativnim granicama, a nadasve uticaj centara velike privlačne moći, trebalo bi iskoristiti i dopuniti psihogeografskim metodama. Objektivnu oblast strasti unutar koje se prolazak odvija valjalo bi definisati imajući u vidu njenu sopstvenu uslovljenost, ali i njenu povezanost s društvenom morfologijom. U svojoj knjizi „Pariz i pariska aglomeracija“ (1952), Šombar de Lov napominje da „neka gradska četvrt nije determinisana isključivo geografskim i ekonomskim faktorima, već i predstavom koju o njoj imaju njeni žitelji, kao i žitelji drugih delova grada“. U istom delu, nastojeći da prikaže „skučenost realnog Pariza u kojem se svaki pojedinac kreće unutar veoma ograničenog geografskog prostora“, on daje dijagram sveukupnog kretanja

jedne studentkinje iz 16. arondismana tokom godine dana: trasa njenog kretanja, bez ikakvih odstupanja, iscrtava omanji trougao, čija temena obrazuju Škola političkih nauka, devojčin stan i stan njenog učitelja klavira.

Nema sumnje da će se slične sheme – primeri moderne poezije koja je u stanju da izazove burne emotivne reakcije (u datom slučaju, usled ogorčenosti što je uopšte moguće živeti na sličan način) ili čak moderne teorije, poput one Bardžisove, koja društvene aktivnosti u Čikagu smešta u jasno razgraničene, koncentrične zone – pokazati korisnim za poboljšanje narednih prolazaka.

Uloga koju slučaj igra tokom prolaska dobija utoliko veći značaj što metodologija psihogeografskih istraživanja još nije dovoljno razrađena. Naravno, učinak slučaja je konzervativan i u novom okruženju se ispoljava kroz težnju da se sve podredi navici i ponavljanju ograničenog broja varijanti. Budući da progres uvek podrazumeva iskoračivanje iz neke od onih oblasti kojima vlada slučaj, stvaranjem novih uslova, koji su primereniji našim željama, moglo bi se zaključiti da se nasumičnost prolaska temeljno razlikuje od one koju nalazimo u šetnji, ali i da se pojedinac ili grupa u prolasku tada izlažu opasnosti da otkrićem prve psihogeografske atrakcije budu vezani za nova sidrišta navike, koja će nastaviti da na njih deluje.

Nedostatak opreza pri suočavanju sa slučajnostima i njihovim uvek reakcionarnim ideološkim učincima, pokazao se kobnim po ishod čuvenog besciljnog lutanja koje su preduzela četvorica nadrealista 1923, odlučivši se kockom za grad iz kojeg će poći: lutanje ravnicom zna da bude deprimirajuće, a uplitanje slučaja je tu daleko manje nego inače. Ipak, mnogu goru nepromišljenost je pokazao izvesni Pjer Vandris (u časopisu *Medij* iz maja 1954), zaključivši da bi ovu anegdotu – kao deo iste priče o oslobađanju od determinizma – trebalo dovesti u vezu s nekim eksperimentima iz teorije verovatnoće. Tako je naveo primer nasumičnog rasporeda punoglavaca u okrugloj posudi kristalizatora, uz značajnu napomenu: „Podrazumeva se da ova populacija ne bi trebalo da bude izložene

u budućnosti doći do nepovratnih promena u ljudskom ponašanju i izgledu ovog društva. Jednoga dana gradovi će se praviti da bi se kroz njih prolazilo. Uz neke manje intervencije, mogle bi se iskoristiti neke zone koje već postoje. Mogli bi se iskoristiti i pojedinci koji već postoje.

Gi-Ernest Debor, 1956.

visno od prepoznavanja ambijentalnih celina, njihovih osnovnih komponenti i lociranja u prostoru, stekli smo uvid u glavne transverzale, njihove odstupnice i odbrambene bedeme. Tako dolazimo do ključne hipoteze o postojanju obrtnih psihogeografskih platoa. Merimo objektivnu razdaljinu između dve gradske oblasti, koja ne mora nužno odgovarati razdaljini koju smo ustanovili letimičnim pogledom na plan tog grada. Uz pomoć starih mapa, snimaka iz vazduha i eksperimentalnih prolazaka mogli bismo napraviti mape uticaja, kakvima još ne raspolažemo i čija bi se nepreciznost, u ovom početnom stadijumu istraživanja, mogla uporediti s grubošću prvih geografskih karti – s tom razlikom što se ovde ne bismo bavili isrtavanjem granica postojanih kontinenata, već promenom arhitekture i urbanizma. Različite atmosferske i stambene celine danas nisu jasno razdvojene, već su okružene užim ili širim graničnim pojasevima. Jedna od važnijih promena do kojih će dovesti praktično kovanje prolaska biće stalno smanjivanje tih graničnih pojaseva, sve do njihovog konačnog iščeznuća.

U sâmoj arhitekturi, sklonost ka prolasku teži opredmećivanju u novim oblicima lavirinta koje omogućava moderno građevinarstvo. Tako se marta 1955. u štampi moglo pročitati da je u Njujorku podignuta zgrada koja pogoduje prolasku unutar stambenog prostora: „Stanovi u ovoj spiralnoj kući oblikom podsećaju na kriške neke torte. Oni se po želji mogu povećavati ili smanjivati pomeranjem pregradnih zidova. Zahvaljujući poluspratovima, broj prostorija nije ograničen, tako da se stanari mogu opredeliti za korišćenje gornjeg ili donjeg nivoa susedne prostorije. Na ovaj način se tri četvorosobna stana u roku od šest sati mogu pretvoriti u jedan dvanaestosobni stan“.

Osećaj za prolazak je, sasvim prirodno, povezan sa opštim odnosom prema životu, ali tu uslovljenost je ipak neprimereno tumačiti na mehanički način. Na ovom mestu se neću baviti ni pretečama prolaska, koji se, s pravom ili ne, mogu otkriti u istoriji literature, niti nekim njegovim emotivnim aspektima. Za iskušenja prolaska važi isto što i za iskušenja slobode. Sve navodi na zaključak da će

na nikakvim spoljnim uticajima“. Pri takvim uslovima, punoglavci postižu bolje rezultate u oslobađanju nego nadrealisti, budući da su „u najvećoj meri lišeni inteligencije, društvenosti i seksualnosti“, pa su zahvaljujući tome „zaista nezavisni jedni od drugih“.

Kao sušta suprotnost ovim budalaštinama, prevashodno urbani karakter prolaska – koji je na svome tek u velikim, industrijski modifikovanim gradovima, gde je u stalnom kontaktu s novim mogućnostima i značenjima – pre bi se mogao opisati Marksovim rečima: „Ljudi mogu da vide oko sebe samo sliku svoga lica; sve im govori o njima samima. Predeli u kojima obitavaju i sami su živi“.

Čovek može da krene u prolazak sam, ali iskustvo pokazuje da se najbolji rezultati postižu s većim brojem manjih grupa, koje se sastoje od dve ili tri osobe istog spoznajnog nivoa; poređenjem utisaka unutar različitih grupa moglo bi se doći do nekih objektivnih zaključaka. Bilo bi poželjno da se sastav ovih grupa menja pri svakom narednom prolasku. Ukoliko u grupi ima više od četiri ili pet učesnika, osobenosti prolaska počinju naglo da se gube; u svakom slučaju, nemoguće je premašiti broj od desetak učesnika, a da prolazak ne bude fragmentiran na više prolazaka koji se odvijaju istovremeno. Takve podvrste prolazaka sigurno zaslužuju izuzetnu pažnju, ali usled brojnih teškoća koje povlače sa sobom, do danas nisu mogle biti dovoljno istražene.

Prolazak u proseku traje jedan dan, odnosno, koliko i vremenski interval između dva perioda sna. Vreme početka i završetka ne zavise od doba dana, ali treba napomenuti da kasno doba noći po pravilu nije pogodno za prolazak.

Prosečno trajanje prolaska ima čisto statistički značaj. Pre svega, prolazak se izuzetno retko odvija u čistom obliku, pošto učesnici izjutra ili uveče moraju da odvoje par sati za neke uobičajene poslove; krajem dana, kao posledica umora, javlja se malodušnost. Ipak, važnije je to što se prolazak često odvija u periodu od nekoliko unapred za to određenih sati ili čak bez najave, u svega nekoliko trenutaka, dok nekad zna da potraje i više dana bez prekida. Uprkos prekidima koje nameće potreba za snom, pojedini prolas-

ci dovoljno snažnog intenziteta potrajali su tri ili četiri dana, čak i duže. Mora se priznati da je u slučaju niza uzastopnih prolazaka, koji se odvijaju tokom dužeg perioda, skoro nemoguće utvrditi tačan trenutak ili stanje duha u kojem jedan prolazak ustupa mesto drugom. Tako je jedna sekvenca prolaska, bez uočljivih prekida, bila praćena skoro dva meseca; slična iskustva će usloviti nastanak novih objektivnih okolnosti koje utiču na ljudsko ponašanje, kao i nestanak većeg broja postojećih.

Uticaj vremenskih prilika na prolazak, iako nesporan, može se smatrati presudnim samo u slučaju dugotrajnih kiša koje ga skoro u potpunosti onemogućavaju, dok mu oluje i drugi vidovi vremenskih nepogoda, štaviše, samo pogoduju.

Prostorno polje nekog prolaska može biti jasno definisano ili neodređeno, zavisno od toga da li za cilj ima istraživanje nekog terena ili afektivnu dezorijentaciju učesnika. Ne bi trebalo smetnuti s uma da se ta dva aspekta prolaska često preklapaju i da se nijedan od njih ne javlja u čistom obliku. Ipak, vožnja taksijem bi mogla poslužiti kao dovoljno jasna linija razgraničenja: ako se neka osoba tokom prolaska posluži taksijem, bilo da bi stigla na tačno određište, bilo da bi se premestila dvadeset minuta zapadnije, njen primarni cilj je da pobegne iz poznatog okruženja. Međutim, ako je reč o neposrednom istraživanju nekog terena, u prvom planu se nalazi izučavanje psihogeografskog urbanizma.

U svim ovim slučajevima, prostorno polje će pre svega zavistiti od polazišta – u slučaju pojedinaca, to će biti njihovi stanovi, dok će kod grupa to biti mesta odabrana za okupljanje. Maksimalni opseg prostornog polja ne premašuje granice nekog većeg grada s njegovim predgrađima. Minimalni opseg se može svesti na malu ambijentalnu celinu: samo jednu četvrt ili na samo jedan stambeni blok, ukoliko ovaj to nečim zaslužuje (ekstremni slučaj bi bio celodnevni statični prolazak železničkom stanicom Sen Lazar).

Istraživanje nekog stabilnog prostornog polja podrazumeva uspostavljanje baza i određivanje smerova prodora. Tu će biti poželjno konsultovanje mapa (kako onih običnih, tako i ekoloških ili psi-

hogeografskih), ali i unošenje određenih ispravki i njihovo ažuriranje. Podrazumeva se da na naše istraživanje nikako ne bi smela uticati činjenica da po prvi put istražujemo čari nama nepoznatih gradskih četvrti. Taj aspekt problema nije samo nebitan, nego je i čisto subjektivan, tako da brzo gubi na značaju. S njim se susrećemo samo sporadično, kada moramo pronaći psihogeografske izlaze iz neke zone, svesno izbegavajući sve poznate repere. Tada se može desiti da odlutamo u četvrti koje smo već dobro upoznali.

Za razliku od dezorijentacije ponašanja, u slučaju „mogućih sastanaka“ istraživanje se svodi na najmanju moguću meru. Neku osobu zamolimo da dođe sama, u zakazano vreme, na tačno određeno mesto. Ona je pri tom pošteđena svih mučnih obaveza koje nameće obični sastanak, budući da nema koga da čeka. Ipak, pošto ju je ovaj „mogući sastanak“ neočekivano doveo na mesto koje joj je (ne)poznato, ona počinje da razgleda okolinu. Štaviše, u isto vreme i na istom mestu mogao bi se zakazati „drugi mogući sastanak“ nekoj osobi za koju ova prva ne zna. S obzirom da joj je druga osoba potpuno nepoznata, prva osoba će poželeti da stupi u razgovor s prolaznicima. Može se desiti da nikoga ne sretne ili da slučajno sretne onoga ko joj je i zakazao „mogući sastanak“. U svakom slučaju, a posebno ako su vreme i mesto dobro odabrani, ova osoba će svoje vreme iskoristiti na najneočekivaniji mogući način. Ona bi čak mogla da telefonom zakaže „mogući sastanak“ nekoj osobi koja još ne zna kako se okončao prethodni. Vidimo da nam ovaj vid rasonode nudi skoro neiscrpne mogućnosti za improvizaciju.

Na sličan način, neke zabave sumnjivog karaktera, koje sam oduvek izuzetno cenio u svom okruženju – kao što su noćne posete kućama predviđenim za rušenje, neprestano i besciljno stopiranja ulicama Pariza za vreme štrajka autoprevoznika, u cilju stvaranja što veće zbrke, lutanja podzemnim katakombama, u koje je pristup strogo zabranjen – mogle bi se podvesti pod jednu uopšteniju sklonost, koja ne bi bila ništa drugo do sklonost ka prolasku.

Pouke stečene prolaskom dopuštaju nam da po prvi put popišemo psihogeografske artikulacije nekog modernog grada. Neza-